

Plačaja vsak četrtek
in velja s poštnino
vred in v Mariboru z
pošiljanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta „ 2.60
za četrť leta „ 1.30

Naročnina se pošilja
upravljalstvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva do-
bivajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Posamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 10 h.

Rokopis se ne vra-
tajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 25.

V Mariboru, dne 22. junija 1899.

Tečaj XXXIII.

Zakaj in kako se nam je združiti?

III. Kako hira kmetištvo.

Reklo se bi malo da ne lahko, da vodo nosi v morje, če nam kdo razlaga, kako ubožava ubogi kmet. O tem je pač samo jeden glas, možje vseh, drugače toliko različnih strank priznavajo in poudarjajo, kako kmetiški stan, ki je vendar podlaga in steber državi, propada in strada. Toda, kakor prav trdi Zalinger, govori se mnogo, da je treba kmetu pomagati, ne stori se pa zanj nič; ali kakor je pisal svoj čas Rodbert: »Kapital ima tako zakonodajo, ki ga bolj in bolj bogati; delavstvo išče take zakonodaje, ki bi ga ovarovala ubožavanja; posestvo ima pa tako zakonodajo, ki ga sili v vedno večjo osiromašenost.»

Kako je nekdaj cvelo poljedelstvo na Siciliji! Imenovala se je ta dežela »žitnica Rimu;« koliko zrnja je izvažala, koliko skupička sprejemala! A današnje dni nima nič več svobodnih kmetov. Vsa zemlja je v rokah veleposestnikov; ti jo dajejo v najem zakupnikom, zakupniki pa po male kosce podzakupnikom. Srce človeku krvavi, če sliši, kako ti siromaki trpe lakoto; človeško shajati jim ni mogoče. Zato so se v obupnosti pred nekaj leti uprli; zacelili so jim lačne želodece s sabljami in patronami — za koliko časa, kdo vé? In na otoku Sardiniji je stanje kmetovalcev kar ogrozno. Ne jestvine, ne zaslužka, ne upanja. Čital sem v novinah o na pr. 150 rodbinah, ki že cel mesec néso imele v ustih ne koščka kruha. Ob čem prav za prav živé, s čim se redé, je uganjka.

Vsak dan, vsako uro vidiš pretreslive in presunlive prizore: kako na pol sestradane ženske v celih četah hodijo okrog, da bi si pri veleposestnikih ali pri občinah izprosile ali izkričale pomoč, pa zastonej. Nič bolje se ne godi drugim italijanskim oratarjem. Njih velika večina leto in dan ne vidi mesa, še komaj kruha ali krompirja. Hranijo se ne redkoma s hranoj, kakršna nam še na misel ne pride. Na stotisoče jih prebiva v zemlji ali pod zemljo, v jamah, kletih, brlogih. Zato, ker doma ne najdejo poštenega kruha, izseli se jih stalno vsako leto do 60.000, zlasti v Ameriko; a še mnogo, mnogo več jih pride čez leto iskat kruha v Avstrijo, na Francosko, v Švico, na Nemško. Kmet v Italiji je do malega z obema nogama že v grobu.

Izginolo je pa že, izkrevavélo, reči se more, poljedelstvo na Angleškem. Zemlja je malone vsa v lasti v likih grajščakov. Delimo jo lahko v tri dele. Jeden del se ne obdeluje več; pasejo se po njem velike črede ovac, ki dajejo volno za volnarnice. Drugi del se še obseva, pa na debelo. Njegovi gospodarji, tisti grajščaki, nima jo nič družine, razven kolikor je nujno potrebujejo v hiši in hlevu. Obdelujejo polje kolikor mogoče s stroji; kar pa ne kaže s stroji, pa ne z družino, ki je nima, tudi ne z rednimi kmetiškimi delavci, ampak ceneje tako-le: Pogodé se s kakim podjetnim človekom — navadno so ti ljudje malo vredni — »po črez,« da jim opravi ta in ta dela. Ta podjetnik nabere sam delavcev, moških in ženskih in, žal, tudi mladoletnih otrok. Plačuje jih on, navadno v kakej slaboglasnej krčmi. Taka »banda«

je živa Sodoma, hodeča Gomora: vse vprek živi, vse vprek spi; vlačí se od veleposestnika do veleposestnika, dokler je kaj dela. Potem se pa stlači v kak kraj, vas ali še bolj mesto, kolikor še količkaj gre na tesno in — strada do prihodnjega dela. Tretji del zemljišča pa dajejo v zakup malim zakupnikom. Ti bi bili tedaj nekaki kmetje, samo da néso na svojem. Godi se jim, kakor je uradno dokazano, zelo trdo; če prav jim grajščaki, prisiljeni, znižujejo vedno bolj in bolj zakupnino, vendar se ne morejo vzdrževati; stroški so večji nego dohodki. Drug za drugim se mora umeknóti, z večjo ali manjšo izgubo. In če se ne umakne o pravem času, pride prej ali slej na nič. Kmetovanje ne nese več; zato je tudi zemeljna vrednost pala za polovico.

Na Francoskem ima tri četrťine poljedelcev poprek komaj po 300 frankov, t. j. po kakih 130 gld. letnih dohodkov; ali more ob tem živeti rodbina? Zato je že velik del polja opustošen, zato vse beži in beži v mesto, če prav se vlada trudi zavreti ta tok, zato oratarji ne marajo dece — nima jo otrok (!) Izhírala bi ta v svojej neugnanosti čudovita država v doglednem času, če se je, kakor se je v podobnih slučajih že večkrat, ne usmili previdnost Božja.

Tudi na Nemškem ogromna večina posestnikov nima toliko zemlje, da bi se mogla preživiti z njo: 76 odstotkov lastnin ne obsega čez 6 hektarov. Razmeroma malo kmetovalcev je, ki bi mogli shajati ob svojej kmetiji; drugi si morajo iskati prizaslúžka drugod. In če prav se razseg obdelane zemlje

Listek.

Jeruzalemsko romanje.

(Piše prof. J. Zidanšek.)

19. Iz Jeruzalema v Betlehem; votlina in cerkev Kristusov. rojstva; druge znamenitosti.

»Ti Betlehem, zemlja Judova, nikakor nisi najmanjši med knezi Judovimi; kajti iz tebe bo prišel vojvoda, kateri bo vladal moje ljudstvo Izrael (Mih. 5, 2).« Vsi dobro vemo, na koga se ozirajo te preroške besede in kako so se izpolnile; mesto Betlehem je namreč bolj imenitno in slavno znano kakor največa svetovna mesta od tistega časa sem, odkar se je v njegovi okolici narodil Zveličar naš. V Jeruzalemu navdajajo nas pogosto otožni spomini na najžalostnejše reči, ki so se v njem godile; a kedar izgovarjamo ljubko ime Betlehem, razjasni se nam lice in spomin, in zdi se, kakor bi nam v hipu bila zasvetila tista zvezdica, ki je sv. Trem kraljem pot kazala k Božjemu detetu. Še celo taki ljudje, ki so zgubili vero in čednost, spominjajo se z velikim veseljem svoje mladosti, ko so na sveti večer v domači hiši v kakem koticu pripravljali »Betlehem,« ko so prirezavali pa-

pirnate pastirce ter osličke in jih postavljali pred jaslice. Oj, blaženi čas! Oj, sveta noč, ko so nebeske trume na Betlehenskíh livadah pele: »Gloria in excelsis Deo« in ko je angel naročeval prestrašenim pastirjem: »Ne bojte se! Kajti glejte oznanjam vam veliko veselje, katero bo vsemu ljudstvu; ker danes vam je rojen Zveličar, kateri je Kristus Gospod, v mestu Davidovem. In to vam bodi znamenje: Našli boste dete, v plenice povito in v jaslíh položeno.«

V četrtek 28. aprila peljali smo se iz Jeruzalema proti jugu v Betlehem. Prav hladno jutro je bilo, ko smo se vozili po visoki Refajmski ravani in mojega ogrskega tovariša na vozu je tako zeblo, da sem ga moral s svojim plaščem malo zagrniti. Ti kraji so zelo podobni našim dalmatinskim pokrajinam; golo skalovje, vmes pa rodovitna zemlja, na kateri raste razno južno sadje; proti vzhodu bile so videti visoke moabske gore, proti zapadu nas je pa nižje gorovje ločevalo od sredozemskega morja. Tudi tovrne živali in ljudje, ki so nas srečavali ali ki so postajali pri hanih, in vodnjakih, spominjali so me na Dalmacijo. Cesta je tukaj prav dobra, menda najboljša v celi sv. deželi; tik nje zagledali smo vodnjak, ki zaznamlja kraj, kjer se je bila zvezda zopet prikazala sv. Trem kraljem in jih dovedla v Betlehem.

Ko premagamo precejšen breg, smo vrh hriba, odkoder je na vse kraje zelo lep razgled, posebno nazaj proti Jeruzalemu; tu se nahaja velikansk gršk samostan, ki se imenuje Elijev, pa ne po preroku Eliji, ampak po nekem razkolniškem škofu. Nekaj dalje je Tantur, kjer imajo avstrijski usmiljeni bratje bolnišnico; za apotekarja je takrat bil gosp. Nushole, duhovnik iz sekovske škofije. Blizu pol ure pred Betlehemom stoji pa ob cesti nekakšna zanemarjena kapela s popolnoma kamenito okroglo streho; to je grob Rahelin, ki je tukaj porodila najmlajšega Jakobovega sina Benjamina, pa tudi na tem mestu umrla; leta 1841. so si judje ta spomenik osvojili, toda skrbijo prav slabo za njega.

Čim bolj ko se bližamo Betlehemu, tem prijaznejši je kraj; sadunosniki, dobro obdelane njive in zeleni vrti razveseljujejo naše oko; in Betlehem sam je kaj ljubeznjivo mesto, pozidano na dva ne previsoka griča; 2 stolpa presegata druge navadne stavbe in hiše, ki so večinoma lepo pobeljene; ljudje nas prijazno pozdravljajo in vrle Betlehemčanke tekajo brzih nog mimo nas, pogosto z velikim vrčem vode na glavi; spominjali smo se Marije, ki je tudi tako po vodo hodila najbrž k istemu studencu. Splošen utis je torej za tujca dovolj prijeten in vidi se takoj, da je Betlehem krščansko mesto;

veča in množi, manjša se lastnina malih kmetov; na pr. na Porenskem se je od leta 1882—1895 zmanjšalo posestvo malim posestnikom čez 3 odstotke (a prav velikim posestnikom zmnožilo za bliz 35 odstotkov). Da na Nemškem poljedelcem rožice ne cvetó, kaže tudi resnica, da vse sili v mesta, a poslov in delavcev za dom ni dobiti. Prisiljeni sprejemljejo tuje, posebno česke in poljske ljudi v delo, če prav se bojé in trepečejo, da se ne bi njih kraji, zlasti na severo-vshodu, poslovanili. Vlada je izdala v tem oziru stroge naredbe in ukaze; toda sila kola lomi in zlomila bo tudi nekoliko pač opravičeni strah nemški. Mislijo tudi že na to, da bi Kitajcev navabili v deželo, da bi z njimi kmetovali; pa bojé se jih menda še bolj — če prav mogočno zatrjujejo, da se Nemci boje samo Boga in nikogar drugega. Zemljárji (agrarci) so zadobili v zadnjih letih sicer veliko moč v državi; pa ker so jim voditelji grajščinarji (junkeri), skrbé vse bolj za velegospodarstva nego za pravo kmetištvo. Mnogo več koristi mu prinese s časom združništvo, ki se ravno sedaj razvija. Toda o tem kasneje.

A na Ruskem, ki nam izvaža toliko žita, tam mora biti gospodarjem dobro? Ne. Uradna raziskovanja so dozdila, da samo 16 odstotkov kmetov toliko pridelá, da zložno lahko prodaja zrnje; jedna tretjina pridelá za dom, dobra polovica pa še za svoje potrebe premalo. Vrh tega je, kedar je dobra letina, žito v Rusiji tako cenó, da ga kar zametajo, ker se mnogokod ne izplača voznina do trga ali do železnice. Če prav tedaj ogromna večina ne prideluje preveč, vendar ga jeseni vse prodaja, ker je treba poravnati davke in druge dolžnosti. Na zimo pa vró v tvornice, ki delajo zaradi tega zlasti v tem času, ali pa si najdejo kakage drugega prizaslúžka, da se preživé in si nakupijo semena. Če je pa letina slaba, preti jim glad. Torej tudi slabo, če prav ima Rusija s svojim zemljárstvom in svojim bogatorodnim poljem še prekrasno prihodnost, kedar se prav razvije.

Zelo žalostno siromašijo poljedelci na Ogerskem. Znano je, kako so hrumeli tam poslednja leta socijalistično nadahneni kmetje in kmetiški delavci. Vzrok temu hrupu in tej zapeljanosti pa ni hudobnost, ampak lakota. Tomić nam opisuje njih bédó tako-le: Na Ogerskem je že mnogo, mnogo kmetov nemaničev. Že l. 1890 so jih našli 1.900.000: dninarjev, hlapcev in drugih poljedelskih delavcev — za ogerske razmere mnogo preveč; a posestnikov je bilo samo 1.600.000. A ti posestniki so toliko prezadolženi, da ima njih veliko število domovanje samo na videz,

v resnici pa nêma niti jedne opeke na strehi več svoje. To so največji ubožci. Ko ob žetvi poplačajo davke in dolg, ne preostane jim nič, še toliko ne, kolikor si prihrani za zimo dninar. Ko pride pomlad, kmétujejo stradajoč. Veliki posestniki imajo v lasti ogromen del zemlje; to dajejo posameznim najemnikom v obdelek na akord: za domenjeno plačilo jo njim obdelujejo kakor kmet svojo sebi. Ti ljudje — recimo jim kólikarji, ker ne dobivajo dnine, ampak toliko, kolikor prevzamejo v delo polja — ti kólikarji so strašni reveži: komaj za najsilnejše potrebsčine si prislužijo. In takih kólikarjev in dninarjev je zmirom več; zakaj samosvoji gospodarji ginejo. Zaradi prezadolženosti se tisoč in tisoč kmetom domovje prodá vsako leto; l. 1896. na pr. se je prodalo na prisilnej dražbi 15.000 posestev. Še mnogo več jih pa samih prodá, ker ne morejo shajati. Prepíše se vsako leto posestev z osebe na osebo 300 do 400 tisoč! Plačujejo obrestij po 12, po 14 odstotkov; pa ker ni lahko dobiti posojila — posojilnice ni — zapadejo večinoma v kremplje odevruhom, katerim plačujejo (v žitu) po 30 do 50 odstotkov! Tako propadajo in množé število dninarjev, ki jih je že itak preveč. Prej so lahko našli dela; sedaj pa veleposestniki razsežne svoje lastnine obdelujejo vse s stroji; roke stroje samo vodijo. Zato pa imajo v celem letu služá samo kakih 80 do 100 dni; v teh treh mesecih si morajo zaslužiti za vse potrebe celega leta za-se in za svoje! In življenje je zmirom draže; zlasti užitinski davek tré siromaka; zabolí ga pri vsakem grížljaju in pri vsakem požirku. Posebno velika beda jih stiska zlasti po bogatej in prerodovitnej ravnini aljfeljskeje. Ali je čudo po tem takem, če se jim zvrta v glavi?

Kako je v Dalmaciji, kako v tužnej Istri, vse premnogokrat čujemo. In v Galiciji! Kako razdrobljena posestva so tam! Kako malo čistega dohodka njih večina prinaša! In kako jih imajo bolj in bolj oderuški Judje v pesteh! V več kmetiških okrajih gospoduje ravno sedaj grozna bolezen gladnica (hungertifus): Ker preveč stradajo, zato zbolévajo. Na Českem in Moravskem še dosedaj néso zmogli doplačati državnih posojil, danih leta 1871 in 1872, če prav so jih iztirjavali s siloj: »Kjer ni, še cesar izgubi pravico.« Na Spodnjem Avstrijskem pripoveduje Šajher, kako so mu tožili kmetje, pridni, delavni kmetje, da ne morejo več jesti s svojo družino za eno mizoj: ne smejo namreč dajati poslom takih slabih jedij, kakršne morajo sami uživati; sicer bi jim ušla. In pri nas na Slovenskem? Kdor ima oči, da vidi, vé, da tako ne more več iti dolgo časa. Kako slabo kmetiški ljudje

živé, kako so gozdi izsekani, kako peša vse! Sam poznam župe (fare,) v katerih je malokatera rodbina, ki bi imela redno kruh pri hiši; v nekaterih ga redkokedaj vidijo. Še krompirja mnogokedaj ni. A trdijo in pehajo se noč in dan. In prepíčila in preslaba hrana provzročuje razne bolezni in prezgodnjo smrt. In če imaš dninarje, ali bi bili zadovoljni s tisto hrano, kakršno imaš navadno ti?

So pa še jasnejša znamenja, kako propada kmetištvo. O tem prihodnjič!

J. M. Kržišnik.

Pozor, število Slovencev se šteje!

Bodoče leto 1900 šteló se bode zopet v Avstriji ljudstvo po narodnosti, spolu itd. Slovansko časnikarstvo zahteva, naj bi se narodnost določevala po materinem jeziku. A bati se je, da bodo te zahteve ostale brez vspeha in da se bode, kakor doslej, narodnost določevala po »občevalnem jeziku« t. j. po tistem jeziku, katerega človek govori po navadi v svojem domačem krogu. Ministerstvo je že vse pripravilo, da se bode to štetje pravi čas začelo in izvršilo. Slovani imamo mnogo vzrokov biti silno pozorni na to štetje. Z določitvijo občevalnega jezika požró nam druge narodnosti pri vsakem štetju veliko število naših rojakov, jih prištevajo Nemcem ali Italijanom, potem pa zaničljivo kriče: glejte, kako malo vas je; vaš narod nazaduje in kmalu vas nič več ne bode.

Je pač resnično, da imamo malo zelo bogatih ljudi, da nimamo mnogo velikih posestnikov in uplívih uradnikov in da je torej pri ljudskem štetju število našega naroda odvisno od toliko tujih uplívov, da se s konstatiranjem »občevalnega jezika« nikdar ne določi pravo število Slovencev. Težko je delo, s katerim se moramo tu upirati tem sovražnim uplívom. Ali malo je bolj koristnega dela. Zato pa treba pravočasno na delo.

Najpoprej je treba ljudstvo podučiti. Na shodih, kateri se vršijo še tekom tega leta, naj se opozarja ljudstvo na važnost ljudskega štetja. Naj se daje ljudem pogum, da bodejo pošteno povedali svojo narodnost tudi tam, kjer je to gospodarju, ali komu drugemu neprijetno. Ako uradnik — in taci bode mnogo — ne zapisuje točno in hoče Slovence za Nemce vpisovati, naj se mu vsak odločno upré in če se s pošteno besedo ne doseže pravica, naj se hitro pri bližnjem rodoljubu ali pri kakšnem poslancu pritoži. Ako se bode pošteno in pravično šteló, potem bode zginilo tisto zlagano število Nemcev po naših trgih in mestih, ktero je umetno skovano. Tu velja rešiti svojo čast po pogovoru:

prebiva namreč v njem več tisoč kristjanov, nekaj sto mohamedanov, umazanega juda pa k sreči tam ni nobenega! Ko stojimo na glavnem trgu, zagledamo še kakih par sto korakov pred nami veliko, črnikasto poslopje, ki je najbolj podobno kakšni trdnjavi; to je kraj Kristusovega rojstva. Zopet so oo. frančiškani, ki nas sprejmejo tako prijazno in gostoljubno, kakor bi si že bili stari znanci; redovniki raznih narodnosti nahajajo se v tem samostanu; tudi nekaj Avstrijancev in celo eden Slovenec je tam samostanski brat.

Kakor kristjani nikdar niso iz spomina zgubili sv. krajev v Jeruzalemu, tako tudi niso pozabili na tisto votlino blizu Betlehema, v kateri se je rodil Zveličar sveta. Vemo že sicer od svoje mladosti sem, da je bil Jezus rojen v hlevu; a to nas ne sme motiti, ker na jutrovem nimajo takih hlevov ko pri nas, ampak rabijo kaj radi bližnje gorske votline za živinske hleve in tak hlev v veliki votlini imeli so tudi Betlehemiški pastirci. Vendar pa ne smemo misliti, da je ta sveta votlina še dandanes pod prostim milim nebom. Leta 333 postavil je tu cesar Konstantin po volji svoje pobožne matere Helene prekrasno, velikansko Marijino cerkev (baziliko), ki je po 44 stebrih razdeljena v 5 ladij; in glejte, ta stavba še danes stoji in presega torej po svoji starosti in znamenitosti vse cerkve

celega sveta; še celo Rim nima nobene tako stare cerkve. Tu se pač vidi, da je previdnost Božja posebno čuvala kraj Kristusovega rojstva; prilomastili so Perzi v sveto deželo, prišli so Turki in povsod podirali in požigali, pa te cerkve se niso upali dotakniti; še celo mohamedanski vojvode pošiljali so tu sem darove, posebno mnogo dragocenega olja, ki bi naj gorelo v lampah nad krajem Kristusovega rojstva. Žalibog, da ta staroslavna cerkev vedno bolj razpada, ker se krščanski svet premalo briga za njo in so jo skorej že celo v svojo oblast dobili razkolniški Grki; ti so jo tudi s tem pokvarili, da so postavili zid povprek med srednjim in sprednjim cerkvenim delom ali prezbiterijem; kdor torej stopi v cerkev, vidi pač visoke stebre in široke ladije, prikrit mu je pa prezbiterij z glavnim oltarjem, ker tam obhajajo Grki in Armenci svojo službo Božjo. Ako se vest katoliških narodov in glavarjev kmalu ne vzdrami, bo že čez nekaj desetletij ta ne samo v verskem, ampak tudi v starinskem oziru vevlačna stavba za nas zgubljena ali mogoče tudi porušena. Videl sem berača, ki na tem nekdanj posvečenem kraju stanuje, ki si tudi večkrat zakuri, da se pri ognju malo pogreje in si kave skuha.

Toda vstopimo v votlino Kristusovega rojstva; od dveh strani vodijo stopnice v njo.

Votlina je dolga 12 m., široka 4 m. in visoka 3 m., deloma z belim mramorjem, deloma pa z rdečim damastom lepo preoblečena; na njeni vshodni strani je oltarček in pod njim v kamenitem tlaku velika srebrna zvezda z ganljivim in pomenljivim napisom: »Hic de virgine Maria Jesus Christus natus est. Tukaj je bil od device Marije Jezus Kristus rojen.« 15 srebrnih gorečih lamp razsvetljuje noč in dan to sv. mesto. Ne dajo se popisati čuti in misli, ki navdajajo romarja, ko kleči in moli na tem svetem kraju; taki trenotki ga obilno odškodujejo za hude in bridke ure, kakršnih vsak zemljan dovolj ima.

Nekaj korakov od tod proč na drugo stran je kraj, kjer je Božje dete v jaslicah ležalo in celo blizu stoji oltar posvečen sv. Trem kraljem, ki so tukaj molili »novorojenega kralja judovskega.« Pri tem oltarju imeli smo romarji skupno slovesno službo Božjo s pridigo, ker pri onem oltarju nad krajem Kristusovega rojstva razkolniki ne pustijo maševati katoliškim duhovnikom. Kako nas ti ubogi krivoverci sovražijo, pokazalo se je l. 1873, ko je po svojih popih razvnetá grška druhal pridrla v votlino in razmetala in razbila in raztrgala vse, karkoli je bilo katoliškega; zato je tudi tu sem turška vlada poslala stražo in vedno čepita tam blizu dva vojaka, katera se pa malo brigata za svojo